

„Messze van a nyíregyházi kaszárnya” Ötlet egy nemzeti emlékhely létrehozására

Kulcsár Attila

„Az nem lehet, hogy annyi szív hiába onta vért” – írta Vörösmarty patetikusan a Szózatban, pedig még nem ismerhette a huszadik század háborúinak sok ezer magyar áldozatát. Akik lát-szólag hiába haltak meg. Csak az a szarkazmus talál értelmet veszteségeinkben, amelyik azt gondolja, enélkül még itt se tartanánk. Vagyis becsüljük meg túlélő, jelenkori magyarságunkat, és emlékezzünk tisztességgel halottainkra. Az évfordulók jó alkalmat adnak a főhajtásra, a halottak napja a hősi halottakat százszor is megilleti. Az öldöklések befejeződésének százados évfordulóin különösen. Kétezer-tizenhét évvel ezelőtt a világon megemlékezések lesznek a Nagy Háború befejeződését megünnepeelve, mert igaz, hogy azóta volt egy még nagyobb is, de az sem oldott meg semmit. Arra talán alkalmas volt mégis, hogy bebizonyítsa, fegyverrel és erőszakkal kicsikart siker nem lehet maradandó. A nagy csatatereken monumentális emlékműveket emeltek a győzők és a vesztesek a Nagy Háború után. Talán a legmonumentálisabb a verduni csata emlékhelye, a Douaumont-ban megépített osszárium (csontkamra), melyben a csata 300 napja alatt elesett 200.000 halottnak állítottak emléket. A gránitból épült központi torony mellett 20.000 sírkereszt idézi az azonosított halottakat. A Magyar Királyság hősi halottai idegen földben nyugszanak. Városainkban, falvainkban egy-egy emlékmű sorolja az elhunytak neveit. Templomok előtereiben márványtáblák idézik fel a gyülekezetek veszteségeit. A történelmi Magyarország területéről behívott katonák közül 655.200 soha nem érkezett haza.

A mai magyar állam is le akarja róni tiszteletét, történelmi adósságát a hősi halottak emléke előtt. 2016-ban egy ötletpályázatot írt ki egy méltó emlékhely kialakítására. „Legyen az emlékhely a kollektív nemzettudat ikonikus építészeti megnyilvánulása” – fényezte a szándékot a kiírás veretes szavakkal. Hogy hol? „Valahol Magyarországon”. Könnyű dolga lehetne a Centenárium Emlékbizottságnak, ha valamelyik csatamezőn emelhetne mementót, de egyetlen jelentős ütközetünk sem volt a jelenlegi Magyarország határai között. Katonáink harcoltak, és elesetek Szerbiában, Olaszországban, Szlovéniában, Galíciában, Ukrajnában és a Kárpátokban. A nevezetes csatamezők mind kívül esnek a mai határainkon, még a történelmi gyepűinken is túl. Katonasírokban, vagy jeltelenül szanaszét porladnak Kelet-Európa mezői alatt.

Egyetlen örökségünk a múltból, a folytonosság és állandóság oltára, az ország fővárosa, Budapest. A tervpályázat alkotói ezért budapesti helyszíneket kerestek, szabad tereket, ikonikus

---

Kulcsár Attila 1942-ben született Nagykárolyban. Jelenleg Nyíregyházán él. 1966 óta publikál szépirodalmat, építészetet. Hobbí író, Ybl díjas építész, tanár. Verseskötetei: Versbeton, Lírai hálózó, 500 Haiku. Tárcaötetei: Ez volt a jövőnk. Ez már Amerika?

helyeket. Tervek születtek a Várba, a Citadellára, a Vérmezőre, de a Hősök terére is, valamilyen lokális kapcsolatot keresve a Nagy Háborúval, a történelmi folytonossággal.

A program vizuális emléket kért állítani a 655.200 hősi halottnak. Ennyi emberi veszteséget tartanak nyilván a történelmi Magyarország határai között besorozott katonák közül, a katonai statisztikák, a hadisír-nyilvántartó. A később sebesüléseiben, háborúban szerzett nyavalyájában, poszt-traumatikus terheltségben túlélőkről és meghaltakról már nincs névsor. De ez a szám pontos, és minden katonáról tudható, hogy honnan vonultatták be. A pályázat ezt olvasható sírfeliratokban kérte megvalósítani. Ez 3 cm-es betűsorokkal 21,8 kilométer hosszú betűhadsereg volna egy sorban.

Az építészek szellemi vetélkedője sikeres volt, de eredménytelen. Budapest több helyszínét ajánlották az álmódosók a nagy emlékmű helyszínéül. Ezek vagy túl exponáltak voltak, vagy nagyon barnamezőkön, olcsók. Készült terv a Citadellára, a Vérmezőre, de a Népligetbe és a Nyugati pályaudvar tereibe is, mert innen indult sok katonavonat, és sokan múzeumként szeretnék már látni.

A legnagyobb figyelmet azok a tervek kapták, amelyek az emlékművet lövészárkokban képelték el, és például az egyik a józsefvárosi vasútállomás területén terephasadékokat hozott létre, mert valóban, az öldöklés sajátos állóháború volt hosszú éveken át. Az egymással szemben álló felek árkokból néztek farkasszemet egymással. Onnan ágyúzták egymás állásait, indultak rohamra, ott ásták be magukat az ellenség akna-, ágyú- és géppuskarüzé ellen. De milyen monumentális az, amelyik a terepszint alatt van, és nincs fedele? Előnyére csak az szolgált, hogy az aknafalakon elfért volna a hősi halottak teljes névsora. A spanyol polgárháború áldozatainak emlékére, Madrid mellett emeltek hatalmas emlékművet az Elesettek Völgyében egy hegy gyomrában. De az inkább mauzóleum és emléktemplom. A legeredetibb gondolat a „néma harangok voltak”, amelyek sok-sok földön heverő haranggal utaltak a veszteségre, valamilyen virtuális módon megoldva a halottak azonosítását, sőt megszólalását is.

Azóta azonban nem szólnak a harangok, és a híradások sem. A pályázat folytatásáról senki nem beszél. Díjakat nem adtak ki, csak megvétellel jelölték meg néhány tervet. Pedig már 2018-at írunk. A helyét nem tudta kiválasztani egyik terv sem. Az unokák emlékezetében sem élnek a dédapák. Ha nem egy történelmi ország holokausztját juttatná eszünkbe a háború vége, egy lehetne a sorfordító vereségeink között, a tatárjárás és a mohácsi vész után. De ennek a veszteségnek a hatása még nagyon is élő, emlékének ébrentartása feladat. A kollektív nemzettudat ikonikus építészeti megnyilvánulására most van itt az idő, és alkalom.

Az Emlékmű helyének kiválasztása, városrendezési, városképi megfontolások

Ez a dolgozat javaslat az emlékmű megvalósítására, mert úgy gondolom, hogy megtaláltam a legalkalmasabb helyét Budapest kudarca után. Legyen ez Nyíregyházán! A város ma Szabolcs-Szatmár-Bereg megye székhelye, 1914-ben csak Szabolcs megyéé volt, olyan katonaváros, ahonnan ezredek indultak a frontra, és ezreket hozták ide sebesülten, az úgynevezett barakk kórházba. Ez a Tokaji út mentén volt, és 3200 ágyával a legnagyobbak közé tartozott. Az itt kezelték visszamentek a frontra, vagy itt nyugszanak a mai Kertváros katonai temetőjében. A sírkert az ország legnagyobb I. világháborús katonai temetője, 2378 síremléke 14 nemzet katonáinak ad méltó nyughelyet.

„Messze van a nyíregyházi kaszárnya” mondja a nosztalgikus katonanóta a régi időkben. Évszázadokon át különböző lovassági alakulatok állomáshelye volt város. Már 1830–40 között Wrba altábornagy 6. könnyűlovas ezrede itt volt beszállásolva, majd egy ulánus ered is. A kiegyezés után a XII. törvénycikk értelmében megszületett a magyar királyi honvédség, melynek vezényleti nyelve a magyar lett. Az első időkben a Serház utca – Honvéd utca – Kert utcák által közrezárt területen alakították ki szálláshelyüket, mígnem a város egy új kaszárnya építését határozta el 1889-ben, mert jó befektetésnek gondolta. Hitelt vett fel rá, és megbízást adott Soukup Adolf kassai főmérnöknek megtervezésére.

A kaszárnya a kor legmodernebb igényeit is kielégítette az Osztrák-Magyar Monarchia legkorszerűbb, pavilonrendszerű lovassági laktanyája lett. A vasúton túli terület mintegy 30 holdnyi négyszögében katonás rendben sorakozott a 39 kisebb-nagyobb ház, a parancsnoki épület két oldalán. Két főtiszti épület, két altiszti lakóépület hat legénységi szállás állt katonás rendben. Ezt 12 lóistálló követte, mely egyenként félszázadnyi ló elhelyezésére szolgált. Mögötte a kiszolgáló épületek következtek, századonként patkoló műhelyek, konyhák, raktárak, szekérszínék és kantinok, és alakuló tér, ló futtató. A főbejárat előtt két kapuépület fogadta az érkezőket és két hatalmas lovarda csarnok. A városhatáron túl 310 hold gyakorlótér, és lőtér tartozott még a kaszárnyához. Az impozáns katonai bázis 1891 októberében került átadásra.

Ez az épületegyüttes Nyíregyházán, szinte hiánytalanul ma is áll, téglakerítésének négyszögében. Az elmúlt 125 év alatt sokféle katonának adott otthont, és a második világháború után civil lakosoknak is. Ma is ott sorakoznak épületei katonás rendben a Parancsnoki palota szimmetriatengelyére fűzve. A mindenféle méltánytalan használat hozzáragasztott egyikhez-másikhoz toldatokat, beépítettek néhány zavaró raktár-dobozt középük, de a legfőbb hadúr a magasból ma is felismeri beépítésének struktúráját, épületeinek historikus karakterét. Telkének egy részén most is katonai raktár-bázis lapul a fák között, de a lovassági laktanya istálló épületeit az ötvenes évek elején otthonokká alakították át, és szükség-lakásként állami tulajdonba maradtak. Ma már leginkább a roma lakosság népesíti be. A Parancsnoki épület iskolaként üzemel, sok ház üresen áll, és valamennyi rehabilitálásra vár. A hadsereg fogadhatná vissza eredeti funkciója jussán itt régi tulajdonát. Falai között mindig Mars isten seregei érezték otthon magukat.

Az emlékmű javasolt helye enélkül is beavatkozást igényel. Társadalmi, építészeti, és településszerkezeti rehabilitációja évtizedek óta halogatott feladat. Az emlékmű programja turisztikai célponttá nemesítené a város eme hátsó udvarát, és a roma felzárkóztatás látványos demonstrációja is lehetne.

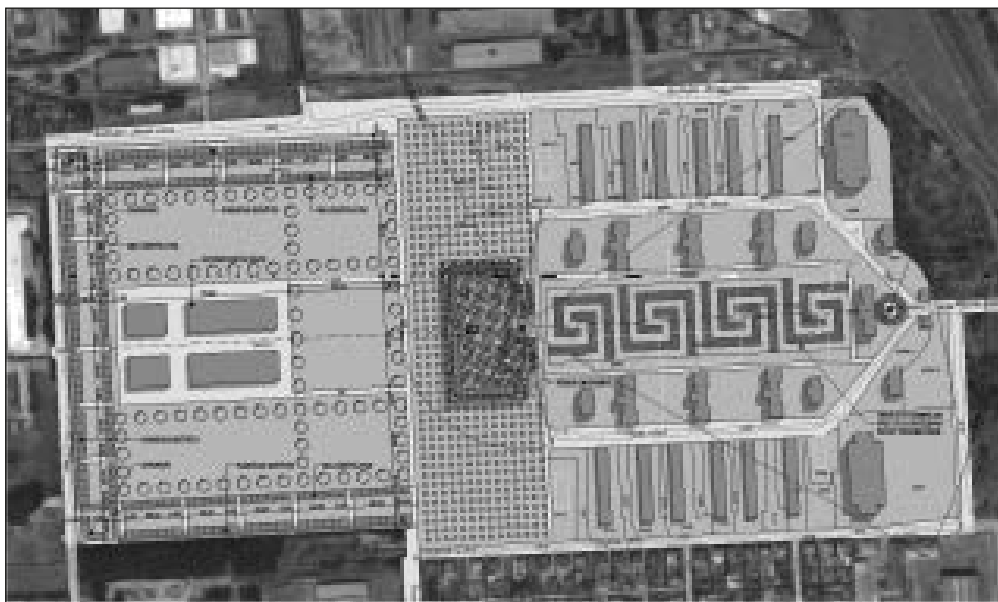
Az épületállomány történelmi kontextusban lehetne múzeumi funkcióval. Tágas tereiben alkalmasabb helye lehetne a hadtörténet relikviáinak, fegyverzetének. Más tömegei katonai levéltárnak adhatnának otthont, de legfőképpen egy Nagy Háború Történelmi Múzeumnak, melynek legnagyobb attrakciója. Magyarország Nemzeti Emlékhelye lenne, lehetne Nyíregyházán. Az épülettömegek mögötti 380x660 méternyi terület, a hajdani gyakorlótér, kialakítására tágasan megfelel. Mögötte a katonai raktár-bázis zavartalanul betölthetné jelenlegi funkcióját.

A háború kitörésekor a magyar királyi 5. honvéd huszárezred volt itt helyőrségben. Már 1914-ben kivezényelték őket a frontra, Galíciában kerültek bevetésre, és aztán a galíciai, bukovinai hadszíntér csatáiban, Limanovónál, Przemyslnél és a Pripjaty mocsarainál tapasztalták meg,

hogyan ez a háború már nem a huszároknak való, lovaik elhulltával, gyalogos bakaként szenvedtek súlyos veszteségeket.

Egyetlen városban sem maradt fenn egymás közelségében a Nagy Háború ennyi vizuális emléke: a hadba indulók helyőrsége és sokak végső nyughelye, a kaszárnya és a temető. Itt volna jó helye a nemzet emlékművének. A genius loci, a hely szelleme ma is átsüt az épületegyüttesen. Az I. világháború 100 éve befejeződött. Senki sem él már azok közül, aki részt vettek benne. Csak az unokák emlékezetében őrződhetnek legendáik. Az emlékeket elfedték történelmünk újabb iszonyatai. De a következményeit itt a keleti országrészben naponta megtapasztalhatjuk, mert megyénk három utódállammal határos, akár naponta átlépve a virtuális szaggatott vonalakat láthatjuk, hogy még azon túl is magyarok élnek.

A hajdani huszárkaszárnya mai méltatlan használata kaphatna új perspektívát az emlékművel. A Huszár-telep nem lenne tovább hátrányos helyzetű lakosok szükséglete. A mai otthont-eremtés kampányában épülhetne számukra valamilyen korszerű csoportházas lakópark, a közelben is. A terv javaslatot tesz a katonai raktárbázis területének csökkentésére egy-egy teleksávval. Itt földszintes sorház beépítéssel ki lehetne alakítani egy korszerű épületsort számukra, melléképületsávval követve a hátsó kertben, melyek a raktárbázisnak hátat fordítva, életformájuknak megfelelő tevékenységek számára lehetnének műhelyek, tárolók, életterek. A zárt sorú beépítés racionalitása a korai modernizmus csoportházaiban már beigazolódott. Ma is hasonló egymás mellett élésben sorakoznak lakóegységeik. A családtámogatási kedvezmények igénybevételel komfortos – kvázi ONCSA házak épülhetnének –, a 600 éve velünk élő kisebbség számára, jelenlegi lakóhelyük szomszédságában.

A régi lovassági kaszárnya pavilonos elrendezése kiválóan hasznosítható hadtörténelmi múzeumként – pincszinti funkcionális és technológiai összeköttetésekkel, a régi lovardákban látványos terepmodellek épülhetnének be az itáliai hadszínterek vagy Przemysl erődjeinek megidézésére. A

Huszártelep nyugati sávjában – a gyakorlótéren – épült néhány disszonáns épületkubus a múlt század hatvanas éveiben. Ezek visszabontása után alakul ki az emlékmű négyszöge, a maga zárt Kasztrumával. Emlékudvarában az emlékezés és kegyelet tereivel, harangtoronnyal koronázva. Az emlékhely morfológiai egységet alkot a kaszárnyából lett múzeum szimmetrikus struktúrájával. A központi épület és az emlékhely tornya közötti tér látványos rávezetés, emlékpark lehet, melyen egy meánder motívumot formázó medencesor fut végig a park gypeszőnyegének tengelyében. Ez a forma azért szerepel olyan sok ó- és újkori burkolat, ornamentika, emléktárgy díszítéseként, mert annak visszatérő és továbbgördülő kanyarulatai az örök életet szimbolizálják. Mi sem lehetne méltóbb rávezetés a hősök emlékhelyére, mint ez a látványos kertépítészeti elem! Benne afféle vízgépészeti truvájként vízsugarak lövellhetnének át a párhuzamos medencékbe, békébe oldott háborús lövedékek idézeteként.

A pályázat 2016-ban megfogalmazta az emlékmű legfontosabb paramétereit, és funkció elemeit. Remélhetően a programja ma is aktuális. Szempont volt, hogy az emlékhely a méreteivel alkalmas legyen nagy számú látogatók fogadására, katonai díszszemlék, és az állami megemlékezések megtartására. Ehhez olyan városszöveti beágyazódása szükséges, hogy tömegközlekedési eszközökkel gépkocsival és gyalogosan is jól megközelíthető legyen. Természetesen csak azokon a nevezetes napokon, amikor ezekre sor kerül.

„A helynek ugyanakkor legyen kapcsolódása Magyarországnak ezer éves múltjához, kötődése hadtörténelmünkhöz, a Monarchiához, és az I. világháború eseményeihez” – írta a program elvárásaiban, és ez ma is aktuális.

A Kaszárnya valamikori gyakorló tere alkalmas lehet a síremlékek katonás rendben való körül állására. Az emlékmű alkalmasint látó távolságra lehet a közelben lévő „kortárs” Hósi temetővel is. Már 1926-ban emlékművet emeltek előterében, melyet egy huszárkardot tartó bronz turulmadár díszített.

A város már a XIX. században is katonákat fogadott és a legutóbbi időkig katonaváros volt.

„Házunk előtt bólingató akácfa, / messze van a nyíregyházi kaszárnya / bánatosan hull a fehér virága / Fáj a szívem édesanyám, / éjjel-nappal gondolok a babámra.” – kesereg a bús katonanóta azóta is, és még az ezredfordulón is énekelhették a sorkatonák távoli otthonaikat idézve, sörözések pálinkázások közben, kimenőikön.

A Kaszárnya historikus épületei hiteles mementók az emlékmű szomszédságában. Hangsúlyos térszövet és rávezetés az Emlékmű felvonulási terére, kolonnádjára.

Az alkalmi ünnepek látogatóinak parkolósávja a két különböző épített térstruktúra határan jó átmenet és elválasztás.

Az emlékművet vertikális torony szervezi, mely hármast célt szolgál. Erkélyéről vizuális hidat épít és virtuális kapcsolatot a közeli hősi temető látványával, és rálátást biztosít az emlékmű díszterére. A sírkövekkel szegélyezett felvonulási tér, hálósan burkolt négyzetrácsa lentről sírjelek monoton ritmusát idézi, de a toronyból letekintve kirajzolódik Közép-Európa térképe, benne a történelmi Magyarország, és obeliszk jelzik rajta a Nagy Háború legfontosabb magyar vonatkozású csatahelyeit, melyek a határain kívül zajlottak.

Az emlékhely programjának téri kialakítása, funkciójának megvalósítása

Hősi halottak felmutatása

A Magyar Királyság területéről besorozott magyar katonai állomány 655.200 hősi halottja nevének megjelenítésére egy modern oszloprenddel szegélyezett csarnok szolgál, melynek kolonnádja mentén felállított kőlapokon valóságosan olvashatók az áldozatok nevei. A nevek koracél lemezekbe lesznek belemarva, 50 cm magasságban kezdődően, kétméteres sávban, 1,0 cm-es betűmagassággal, 2 cm-es közökkel. Egy 1,5 méteres látszóbeton kőlap két oldalán 2.800 név olvasható. Ez a pillérközönkénti a 6 hasábon 16.800 hősi halott azonosítását jelenti. Ami a 39 osztásközben valamennyi hősi halott nevének feltüntetését teszi lehetővé. A hősi halotti névsor sorai függőleges sávok mögé lehetnek rendezve, a nevek mögött a besorozásuk, vagy szülőhelyük kerül még megjelenítésre. A hasábok kötőmbjein a halálozások időpontja lenne feltüntetve egy-egy évszámmal. A saját halottait kereső utódok a központi épület számítógépes kereső bázisán találhatják meg hozzátartozójuk nevét, és olvashatják a kőlapokon a sorszámaik szerint.

Az emlékhely nyitott. Az oszlopsor átjárható, körüljárható és a díztér burkolt központi öblébe a parksávon át utak vezetnek. A személyes emlékezések tere a nevekkel, a kolonnád megemelt szintjén található, amely két lépcső-feljáraton át közelíthető meg, illetve a központi torony-épület lépcsője vagy liftje igénybevételével.

Kommunikáció, ismeretterjesztés eszközszerkezete

Az emlékhely központja egy fogadóépület és egy torony. A fogadóépület földszintjén és emeletein van a történelmi tájékoztatás, oktatás és illusztrációk helye. Az előadóterem a multimédiás ismeretterjesztés fóruma, a körüljárható felső terekben élménytár idézhet háborús szituációkat (akár több szinten is). A terv csak felvillantja ezek téri lehetőségeit a lépcsőházban és a lift körül. A lift látványlift, panoráma ablakai a lépcsőház belső falára néznek, ahol a lassú haladás mellett az I. világháborút archív állóképei láthatók szintenként. A frontok borzalmait, a katonák önfeláldozását és hősiességét. A képek magyar vonatkozásúak. A szarajevói merénylettől Isonzón át a galíciai harcokig.

A földszinten foglalnak helyet a látogatók szociális blokkjai és a katonai ünnepek szervezési helyiségei.

Az első emeleten induló folyosókon lehet eljutni a hősök galériájára. A lépcső és lift a torony kilátójához vezet, amelyről letekintve az Emlékezés terén kirajzolódik a kolonnád négyszöge. A kilátó-lelátó terasz baldachinja a magyar koronát idéző kupola alatt szélharangok szólhatnak, az elhunytak lelki üdvéért.

A torony egyúttal egy kilátó is, melyről e város nevezetes épületei jól beazonosíthatók, és a hősök közeli temetője is befogható. Ott a magyar sírjelek alatt az emlékműben felsorolt nevek mindegyike megtalálható. A torony látszóbeton négyszögét, hasábjait – csakúgy, mint a fogadóépület hengerét –, corten acél függönyfal tagolja, melynek random perforációja golyónyomokat idéz és az éjszakai kivilágításban a torony városképi fárosza. A toronysisak plasztikus évszámait reflektorokkal megvilágítva érvényesülnek az emlékhely éjszakai reprezentációjában.

Térforma, burkolat és jelképrendszere

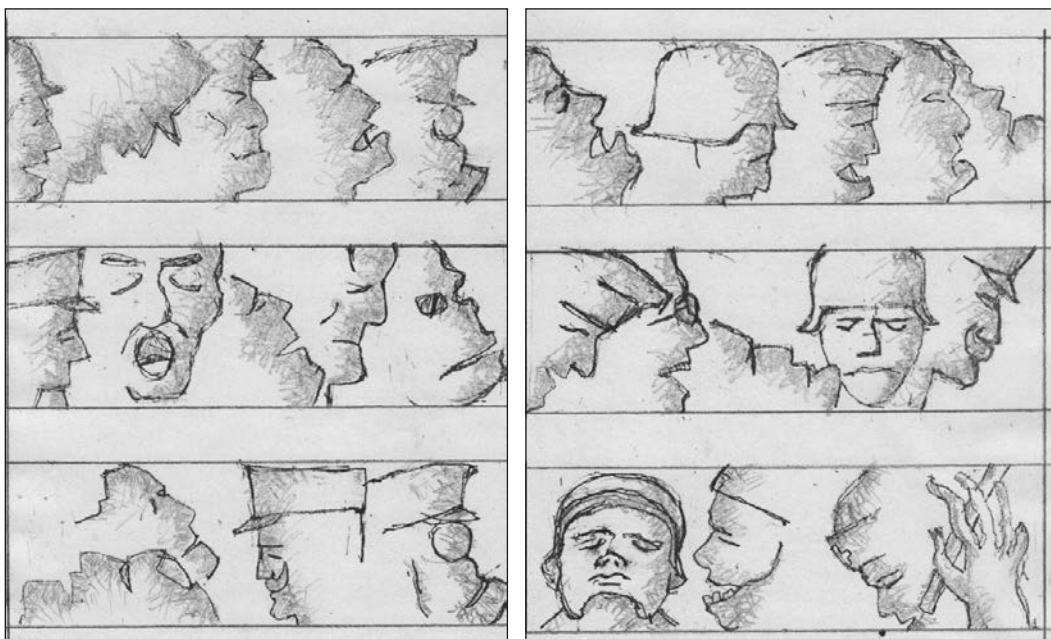
A tér szabályosan épített geometriája téglalap alaprajzú castrumot, katonai táborot formál, 661.000 hős enciklopédikus táborhelyét. A burkolat osztásrendszere raszterpontjaival felülről a katonai temetők sírjeleinek monoton sokaságát idézi, amelyek burkolati világitással sötétben is kirajzolhatják a Magyarországról toborzott katonák szülőföldjeit. Az 50x50 cm-es kőlapok az emlékhely alaprajzi rendszerének 7,5x7,5 méteres osztásrendszeréhez igazodnak a szürke három árnyalatával. Legsötétebb a mező, világosabbak a raszter vonalak, és azok összemetsződése a hangsúlyos tört fehér. A tér „vízjeles” rajzolata, a burkolat alatt egy térkép. Közép-Európa 1914-es földrajzi határainak exponált részlete, amely valamilyen kötetlenül lefektethető bazalt- vagy gránit-kocka kőből készül. A térképen beazonosíthatók a Magyar Királyi Hadsereg I. Világháborús csataterai, Szerbiában, Galíciában, Romániában az Olasz hadszíntéren, és az Adriai tengeren is. A csatahelyeket egy-egy obeliszk jelöli meg a „térképen” melyek gyalogsági szurony formájára asszociálnak. A talapzaton felírhatók az emlékezetes frontok, ütközetek nevei: Piave, Doberdó, Isonzó, Gorlice, Lemberg, Przemysl, stb. – évszámmal, és az elesett magyar honvédek számával. Az obeliszk a térség közepét elfoglaló történelmi Magyarország határain kívül állnak, nem zavarva a katonai ünnepek mozgásterét.

A katonai helytállás, hősiesség, a világháború borzalmainak felidézése

Az emlékhely kolonnádjá felett, mint egy kifordított Parthenonban fríz, acél-metszet fut végig 2,3 méteres sávban. A frízben itt szobrok helyett corten acél lapokba vágott arc-élet sorakoznak, Arcok mimikája csatakiáltást idéző, és haláltusát kifejező, eltorzult fej-sziluettek, guernicai naturalizmussal. A sapkák, sisakok, csákók, gázálcok idézik az I. Világháború magyar katonáinak egyenruháját, viseleteit. A hősiességet, elszántságot és akarást tükröző, ismétlődő, végeláthatatlan arc-él-sokaság a szemlélődő számára az áldozatok százezreit érzékelteti, és így állít emléket a galériában olvasható 661.000 hősi halottnak. Az átlátszó fém-metszetek hátulról is megvilágíthatók, és éjszakai fényekben is hatásosan hordozzák üzenetüket, a tér felől és minden oldalról.

Az emlékhely plasztikai eleme

A tér tengelyében áll a megemlékezések és koszorúzások célpontja, egy magas talapzaton álló monumentális, szobor. A bronzplasztika egy angyal alak, mely a lába alatt heverő harangon áll, és a harang kötelét felnyújtja a magasba, az égi harangozónak. Mert a hősöknek ott is meghúzzák, vagy csak ott húzzák meg. A harang, a kiharangozás népszokásában a halálesetet adta hírül a falu közösségének. A lélek e világból való távozását. A harctereken elesett hősi halottakról nem tudott szólni idejében a harang. Sokszor, azért sem, mert a VKM 1915. VIII. 18. 7903 és a 1917. IV. 23 leiratok szerint a harangok egy részét a hadsereg igénybe vette. Az angyali közbenjárás az emlékhelynek kultikus emelkedettséget ad, a halottak vallási hovatartozására való tekintete nélkül. Akiért a harang szól, minden korban üzenetet hordoz, a keresztyén kultúrában minden halálnak szól, megtisztelő, különösen, ha a Teremtőre utaló megemlékezés emeli meg az önfeláldozás misztériumát.

Összefoglalás

Az I. Világháború hőseinek központi emlékhelye több rétegű alkotás lenne. A hősök emlékével való azonosuláshoz a befogadók lehető legszélesebb rétegét kívánja megragadni aktuálisan és időtlenül. Topográfiai, historikus, építészeti, képzőművészeti, elvont és figuratív elemekkel operáló, a kertépítészeti eszközeit is „hadrendbe” állítva a szinergiák kórusa szólal itt meg az emlékhely komplexusában.

„Bölcsöd az s majdan sírod is” valósága tetten érhető. A Szózat sorait idézi meg a katonává képző kaszárnya, és a hősi halottakat, a jeltelen sírokból emlékhelyen hadrendbe állító együttes lokális összetartozása. Az Emlékezés tere metakommunikációval is hatni törekszik, amikor az elesettek nevei, a maguk hibájától függetlenül is földre bukó dominószerű hasábokon sorakoznak, a tartószervezetek rendjei egy irányba, középre „néznek”, a nyírt növényzet a hadsereg rendjére, hierarchiájára asszociál.

Az emlékhely az alkalomhoz méltó monumentalitású, a kollektív nemzet tudat ikonikus alkotása akar lenni, a harcok közben tanúsított heroizmus mementója.

Nyíregyházát A XIX. századtól katonavárosnak aposztrofálták. A sorkatonai szolgálat megszűnéséig, 2004-ig, meg is felett ennek az imáznak. Történelmi kaszárnyái, korszerű katonai bázisai, a Varsó Szerződés megszűnéséig üzemeltek. Ma szinte valamennyi, tereiben polgári funkcióknak helyet adva – pacifikálódott. A kis létszámú szerződéses katonai állományt más városok bázisain képzik ki. Nyíregyháza elvesztette katonáit. Ez az emlékhely elégtételként is szolgálhatna a város egykori történelmi szerepéhez, a katonai nóták hitelességéhez.

Egy emlékmű sorsa a nemzettudat alakulásától függ. Ha zarándokhellyé válik, élő lesz. Turisztikai célpont, legyen bár periférikus helyén az országnak, településnek. A Vereckei szoros és hon-

foglalási emlékmű minden kárpátaljai út célpontja. A Csíksomlyói Búcsú, Hármashalom Oltára is ilyen hely. Ha úgy vésődik bele a köztudatba ennek a mementónak a meglátogatása, mint egy bizonyágtétel arról, hogy az utókor a 661 000 harcos önfeláldozását nem tekinti feleslegesnek, sőt emléküket megőrzi, érdemes lesz megvalósítani Nyíregyházán is.

A teljes cikk a www.avorospostakocsi.hu oldalon olvasható.

